

Σεμ. 6 (4 Απο.) Σωκράτης: πώς πρέπει να φιλοσοφούμε;

βίος: ταπεινή καταγωγή, 470-399 π.Χ., φιλοπατρία, πιστός κύκλος μαθητών (Πλάτων, Ξενοφών, Χαρμίδης, Αλκιβιάδης, Κριτίας, Αντισθένης), απουσία γραπτού έργου, έμφαση στην προφορική διδασκαλία και στον διάλογο, έντονη κριτική σε σοφιστές και ρήτορες.

μαρτυρίες: Πλάτων (ο Σωκράτης βασικός πρωταγωνιστής των πλατωνικών διαλόγων), Ξενοφών (υπεράσπιση μνήμης του δάσκαλου, ηθοπλαστική διάσταση), Αριστοφάνης (ο Σωκράτης ως άθεος και φυσικός φιλόσοφος στις *Νεφέλες*).

πρόβλημα του ιστορικού Σωκράτη: Αποτελούν οι πλατωνικοί διάλογοι αξιόπιστη πηγή για τις θεωρίες του ιστορικού Σωκράτη ή αποδίδουν στον Σωκράτη πλατωνικές απόψεις; Διάκριση ανάμεσα σε διαλόγους της *πρώιμης* (σύντομοι διάλογοι, ηθικά ζητήματα, τι είναι Χ, κύριος χαρακτήρας ο Σωκράτης, απορία), *μέσης* (πνευματική ωρίμανση Πλάτωνα, σύνθετα φιλοσοφικά ζητήματα, ο Σωκράτης ως φορέας πλατωνικών ιδεών) και *ύστερης* (δογματική παράθεση θεωριών, περιορισμένη παρουσία Σωκράτη) περιόδου.

Βασικά χαρακτηριστικά σωκρατικής μεθόδου

1. Επαφή με νέους σε δημόσιους χώρους (αγορά, γυμναστήριο) και επαίοντες (σοφιστές, ηγέτες, φιλόδοξους αριστοκράτες) που νομίζουν πως κατέχουν κάποια σοφία ή αρετή.
2. Αφετηρία και κατάληξη κάθε συζήτησης είναι ο ακριβής ορισμός του αντικειμένου έρευνας (Όμως μπορούμε να φθάσουμε σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό; Ποιος κατέχει τη γνώση και την αρετή και πώς τις μεταδίδει; Είναι η σωκρατική απορία εποικοδομητική;).
3. Στροφή στον άνθρωπο και έμφαση στα ηθικά ερωτήματα (δικαιοσύνη, αρετή, ευσέβεια).
4. Μεθοδική αναζήτηση της αλήθειας και προσήλωση στις αρχές του λογικού συλλογισμού σε αντίθεση με τους σοφιστές που τονίζουν τη δύναμη της πειθούς.
5. Ειρωνία (προσποιητή άγνοια, προσέγγιση σοφών που θεωρούν πως γνωρίζουν άριστα κάποιο αντικείμενο), έλεγχος των θέσεων του συνομιλητή (λήψη ενός προσωρινού ορισμού, κατάδειξη των αντιφάσεων ή της ανεπάρκειας του λογικού συλλογισμού, κάθαρση από λανθασμένες αντιλήψεις), χρήση της μαιευτικής μεθόδου (ο δούλος στον *Μένωνα* και η επίλυση μαθηματικών προβλημάτων).

Βασικά στοιχεία ηθικής φιλοσοφίας

Η αρετή είναι γνώση του στοιχείου που κάνει τα πράγματα ενάρετα.

Κανείς δεν πράττει το κακό με τη θέλησή του (*οὐ γὰρ ἐκὼν ἀμαρτάνει*).

Επομένως η ανηθικότητα και η αδικία οφείλονται στην άγνοια του αγαθού και στις εσφαλμένες επιλογές των ανθρώπων (ηδονή, πλούτη, εξουσία).

Το ύψιστο ηθικό καθήκον είναι η αυτογνωσία και η μέριμνα για τη ψυχή.

Ο Σωκράτης και η πολιτική

Η πολιτική απαιτεί συγκεκριμένη γνώση διακυβέρνησης και η κατοχή μιας δεξιότητας δεν καθιστά κάποιον ικανό να διατυπώνει κρίσεις έξω από τη σφαίρα της ειδικότητάς του (αυτή η θέση ερχόταν σε αντίθεση με το δημοκρατικό δόγμα ότι όλες οι γνώμες έχουν την ίδια αξία και έτσι ο Σωκράτης συχνά περιγράφεται ως εχθρός της δημοκρατίας).

Οι πολιτικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται από ενάρετους πολιτικούς και όχι από τον δήμο που συχνά παρασύρεται από δημαγωγούς.

Η πολιτική οφείλει να αποβλέπει σε ένα σταθερό σύστημα αξιών (*άγαθόν*) και επομένως συνδέεται άρρηκτα με την αρετή.

Δίκη Σωκράτη

ιστορικό πλαίσιο: τέλος πελοποννησιακού πολέμου, 404 π.Χ. πραξικόπημα ολιγαρχικών με επικεφαλής τον Κριτία (τριάκοντα τύραννοι), διώξεις δημοκρατικών και υφαρπαγή περιουσιών, αποκατάσταση δημοκρατίας, ανάδειξη νέων ηγετών της δημοκρατικής παράταξης, αμυντική στάση των πολιτών απέναντι σε κύκλους που επέκριναν τους δημοκρατικούς θεσμούς.

δίκη: κατήγοροι (Άνυτος-εξέχων στέλεχος των δημοκρατικών που ανέτρεψαν τους τριάκοντα τυράννους, Μέλιτος-άσημος ποιητής, Λύκων-ρήτορας), Ηλιαία (δικαστήριο ενόρκων), ετυμηγορία (280 υπέρ της καταδίκης του Σωκράτη 220 κατά), θανατική ποινή.

κατηγορία: ο Σωκράτης δεν αναγνωρίζει τους θεούς της πόλης, εισάγει νέους θεούς, και διαφθείρει τους νέους.

θρησκευτικά και πολιτικά κίνητρα: διώξεις για αθεΐα, η συχνή αναφορά του Σωκράτη σε ένα είδος εσωτερικής φωνής που τον αποτρέπει να προβαίνει σε άστοχες ενέργειες (*δαιμόνιον*), οι στενές σχέσεις του με τον Κριτία και τον Αλκιβιάδη, η σωκρατική κριτική στους δημοκρατικούς θεσμούς.

η στάση του Σωκράτη στο δικαστήριο: κριτική κατά ψευδούς γνώσης και της έλλειψης πολιτικών αξιών, υπεράσπιση του φιλοσοφικού βίου και της αλήθειας που δεν εξαρτάται από την ιδεολογία της πόλης.

σεβασμός απέναντι στους νόμους: η καθολικά αποδεκτή μορφή διακυβέρνησης είναι οι νόμοι της πόλης και πρέπει να τους υπακούουμε ακόμη και όταν είναι άδικοι, άρνηση του Σωκράτη να αποδράσει από τη φυλακή και να παραβεί τους νόμους, η απειθαρχία του Σωκράτη θα υπονόμει το πλαίσιο του νόμου και της τάξης που εγγυάται την ελευθερία και την ευτυχία του συνόλου των πολιτών.

η επιρροή του Σωκράτη: Πλάτων, σωκρατικές σχολές, ελληνιστική φιλοσοφία.